

NMMAGAZINE

SEPTEMBER 2015

- 2 Redactioneel
- 3 Van de voorzitter
- 4 Onder Nederlandse Vlag
"Met de stormpas op de vijand aan"
- 8 Het vijandelijk vervoer moet plat
- 12 Jaarplanning NMM
- 13 Vriendendag
"Het geschenk van de Vrienden".
- 17 Coördinator Vrijwilligers NMM
- 18 Metalen vogels onder de tropenzon.
- 22 Operatie Manna

REDACTIONEEL

Beste Vriend,

In een jaar met zoveel jubilea herdenkingen en bijzondere jaartallen kan het niet anders dan dat wij er ruim aandacht aan schenken. De redactie is ervan overtuigd dat er weer een gevarieerd en boeiend magazine is geproduceerd. In de serie "Onder Nederlandse vlag" wordt als vervolg op de beschouwing uit

het eerste nummer over Quatre Bras nu onvermijdelijk aandacht geschonken aan de slag bij Waterloo. Als tegenhanger komt de moderne, meer contemporaine geschiedenis aan bod met een kijkje in de opbouw van de Militaire Luchtvaart van het voormalig Koninklijk Nederlands-Indisch Leger. Ook aandacht voor de recentere operatie...

Manna, de voedseldroppings in het voorjaar van 1945. De redactie hoopt dat u er veel leesplezier aan beleeft en dat hiermee uw enthousiasme voor ons museum alleen maar toeneemt. Zegt het voort! Maak uw vrienden "vriend", zonder "Vrienden" kan een museum niet. Uw steun is van groot belang.

HET RUBBERBOOTJE

HEDWIG SAAM, VESTIGINGSMANAGER NMM

Opeens was het er. Schijnbaar uit het niets was een kleine, grijze rubberboot aan de horizon verschenen. Het was ongeveer elf uur in de ochtend en ik stond in de felle, stralende zon op het kleine kiezelstrand in mijn badpak met mijn snorkel onder handbereik, klaar om in het heldere, warme zeewater te stappen voor mijn eerste zwemtochtje van de vakantie. Een paar uur eerder was ik met mijn vrienden in de vroege ochtend met de nachtboot uit Athene aangekomen op het Griekse eiland Chios. Met de gehuurde auto reden we vanaf de haven in Chios stad, nog een uur over donkere wegen om tegen vijf uur 's ochtends, net voor zonsopgang, in bed te duiken in het vakantiehuis waar wij de rest van de week met elkaar zouden doorbrengen. Hoewel het geluid van de branding mij een groot deel van de resterende korte nacht had wakker gehouden, werd mij pas in de ochtendzon duidelijk hoe ontzettend dicht bij zee het huis van mijn vrienden in werkelijkheid lag. Direct na het ontbijt rende ik de paar treden af die huis van zee scheidden, in de verwachting een ongerept privé-strandje aan te treffen. Het eerste dat daar echter mijn aandacht trok, was een aangespoelde, zwarte mannenschoen. Twee stappen verder viel mijn blik op een stapeltje kleding, iets verder lag een zwemvest en weer vijf meter lag een groot stuk grijs plastic in het water, waarin ik direct de romp van een rubberboot herkende. Een onbehaaglijk gevoel maakte zich van mij meester; waren dit de stille getuigen van een scheepsramp en zou ik zo meteen ook nog lichamen op het strandje aantreffen? Nadere bestudering leerde dat het hele strand zo ver het oog reikte, bezaaid lag met stapels gloednieuwe zwemvesten, kapot gesneden rubberboten, binnenbanden van auto's en kleding.

en zwemmen zij de laatste meters naar het vaste land. Dat verklaarde de enorme stapels kleding en zwemvesten op het strand. In het NMM zijn wij dagelijks bezig met het onderwerp oorlog. Een relevant en altijd actueel onderwerp, waarvan ik mij de realiteit desondanks niet echt kan voorstellen. De mensen in de rubberboot die het strand naderden, daarentegen wisten helaas alles van oorlog en zetten alles op alles om aan de verschrikkingen van het geweld te ontkomen. Vanaf hun bootje zwaaiden zij naar mij. Ik zwaaide terug, gebarend dat zij op ons strandje veilig aan wal konden. Net op dat moment onderschepte de Griekse kustwacht het kleine bootje en sleepte het naar de volgende, met de auto beter bereikbare baai. Voor een ultrakort moment kruisten onze levens elkaar. Een moment dat diepe indruk op mij heeft gemaakt. En een moment dat mij nog extra inspireert en motiveert om de verhalen over oorlog en vrede die wij in het NMM vertellen nog beter en nog actueler te maken.

Het rubberbootje aan de horizon naderde snel en bleek zo propvol met mensen te zitten dat ik mij met een schok realiseerde niet naar medetoeristen te kijken maar naar vluchtelingen die dagelijks vanuit het nabij gelegen Turkse Izmir de overtocht naar het Griekse Chios maken. Uit angst om teruggestuurd te worden, snijden de vluchtelingen hun boot nog voor aankomst kapot en waden

VAN DE VOORZITTER

FREEK GROEN

Voor u ligt al weer het tweede nummer van het NMM Magazine. Niet alleen is het maken van zo'n eerste uitgave behoorlijk inspannend voor een kleine redactie maar ook het commentaar van de lezers werd met spanning afgewacht. De eerste editie heeft veel reacties losgemaakt en zoals verwacht waren er ook minder positieve bij. Gelukkig waren, zoals we van vrienden gewend zijn, zowel de positieve als de minder positieve reacties duidelijk en opbouwend waardoor de redactie ook iets met dit commentaar kan. Met genoeg stel ik vast dat de redactie deze eerste "test" goed heeft doorstaan. Ook hebben zich vrienden gemeld die met hun expertise en capaciteit de redactie willen steunen: waarvoor dank. Maar extra steun blijft natuurlijk altijd welkom!

De redactie is met goede zin aan de slag gegaan en heeft geprobeerd met deze tweede uitgave al een eerste verbetering te maken. Een aantal voorstellen om het anders te doen kon of wilde de redactie (nog) niet verwerken. Zo is het voorstel om grotere artikelen in het Magazine op te nemen niet overgenomen. Het bestuur heeft besloten om artikelen tussen de 1000 en 1500 woorden te plaatsen. Een belangrijke reden is: kosten. Gezien de beperkte inkomsten van de stichting moet de uitgave betaalbaar blijven. Dat heeft consequenties voor de omvang. En om in de beperkte ruimte zo veel mogelijk informatie kwijt te kunnen is besloten tot deze lengte. De bedoeling is wel om een link te maken met onze website zodat geïnteresseerden na het lezen van zo'n in hun ogen (te) kort artikel een uitgebreidere versie kunnen lezen of downloaden van de website en alsnog hun hart kunnen ophalen.

Inmiddels heeft het aantal NMM bezoekers de verwachtingen ver

overtroffen. Over het algemeen zijn de reacties bijzonder positief. Natuurlijk zijn er uit de hoek van de "echte kenners" nog behoorlijk wat adviezen ter verbetering. Het bestuur heeft regelmatig overleg met de directeur van het NMM, met de directeur van de Stichting Defensie Musea en ook met de besturen van de vrienden van de andere defensiemusea. In deze overleggen brengen we op- en aanmerkingen, adviezen en wensen van zowel de vrienden als diverse relaties onder de aandacht van de beide directeuren.

Helaas horen we nog regelmatig de opmerking: "het oude museum was veel gezelliger en de collectie was veel toegankelijker". Maar we moeten ons realiseren dat binnen Defensie geen ruimte was om die situatie voort te laten bestaan. Het nieuwe museum is een imposant museum en trekt heel veel bezoek. Het aanbod van een combinatie tussen historisch en hedendaags optreden van Leger, Marine, Luchtmacht en Marechaussee

aan een groot publiek lijkt het model om het historische militaire erfgoed te behouden. Dat wij als "kenners" daar iets voor moesten inleveren bleek onontkoombaar, anderzijds is de zeer grote belangstelling wel een bijzonder goede invulling van de doelstelling van onze stichting.

Dit jaar kunt u in ieder geval nog een vriendendag verwachten. Zoals het er nu naar uit ziet wordt het een druk programma met niet alleen lezingen maar waarschijnlijk ook een rondleiding door het Depot zodat u kunt zien wat er met het niet tentoongestelde deel van de collectie is gebeurd. Wij zullen u met e-mails, brieven en natuurlijk via de website (www.vriendennmm.nl) op de hoogte houden.

Ik wens u veel leesplezier.

DE SLAG BIJ WATERLOO 18 JUNI 1815

'MET DE STORMPAS OP DE VIJAND AAN'

DOOR ED COUMANS

4 De prille ochtend van zondag 18 juni 1815 rijdt de hoogste Nederlandse stafofficier Jean-Victor de Constant-Rebecque over het plateau van Mont-Saint-Jean, vijf kilometer ten zuiden van Waterloo. Als hij langs de voorste linies rijdt en de helling omlaag kijkt, weet hij dat de commandant het Brits-Nederlandse leger, de hertog van Wellington, een uitstekend te verdedigen stelling heeft gekozen. Hij raakt ervan overtuigd dat ze een kans hebben de Fransen te weerstaan. Hij weet echter ook dat het niet makkelijk zal zijn.

Een paar dagen eerder op 15 juni zijn de Fransen het Koninkrijk der Nederlanden binnengevallen. De eerste grote veldslag vindt een dag later plaats bij het dorpje Ligny, ten noorden van Charleroi. Hier verdrijft Napoleon het Pruisische leger van veldmaarschalk Gebhard von Blücher. Het terugtrekken van de Pruisen maakt de stelling van het Brits-Nederlandse leger enkele kilometers westwaarts bij Quatre-Bras onhoudbaar. 17 juni trekt Wellington zijn leger terug op het plateau van Mont-Saint-Jean.

Van eerdere verkenningen weet Wellington dat hij hier een goed te verdedigen positie vindt. De in defensief opzicht excellerende hertog stelt zijn troepen dan ook uiterst geraffineerd op: achter een helling, zodat de aanvaller deze moet beklimmen. En zodat een groot deel van het geallieerde leger niet zichtbaar is en geen doelwit kan vormen voor de Franse artillerie. Wellington beveelt een gemêleerd leger bestaande uit Hannoveranen, Brunswijkers,

De batterij van kapitein Kraher de Bichin van Chassé's 3e divisie wordt bij Waterloo in stelling gebracht. Door Jan Hoyneck van Papendrecht. NMM.

Nassauers, Nederlanders en Britten. Als bevelhebber houdt hij ervan alle touwtjes strak in handen te hebben, delegeren staat niet in zijn woordenboek. Officieren die nooit aan zijn zijde hebben gevochten, vertrouwt hij niet snel. Op 18 juni heeft hij wel ondercommandanten aangewezen, maar dat zijn officieren van wie hij de kwaliteiten kent. Zo voert luitenant-generaal Rowland Hill de rechtervleugel aan, de prins van Oranje het centrum, luitenant-generaal Thomas Picton de linkervleugel en luitenant-generaal Henry Paget graaf van Uxbridge alle cavalerie. Maar als er op een punt hevig wordt gevochten, zorgt Wellington ervoor dat hij zelf ter plekke is.

Aanval vertraagd

Wanneer kwartiermeester-generaal De Constant-Rebecque zijn verkenningsrondje langs de linies aflegt, kijkt ook de milicien Sebastian Allebrandi over de korenvelden. Hij ziet dat de Fransen zich al opstellen. "Zo ver ons oog reikt, alles is met Fransen bedekt. Hun krijgsrumoer

klinkt tot bij ons, en de opgaande zon spiegelt zich in de helmen en kurassen van hun talrijke zware ruitery." Allebrandi is soldaat in het 7e bataljon nationale militie, dat hoort tot de 1e brigade van de Nederlandse 2e divisie. Deze brigade onder bevel van generaal-majoor Willem van Bijlandt staat links van het centrum van de geallieerde linie opgesteld. De 2e brigade van deze divisie bevindt zich aan het einde van de linkervleugel in de gehuchten Smohain en La Haye. Brigadecommandant is kolonel Bernhard van Saksen-Weimar die samen met zijn divisiebevelhebber luitenant-generaal Hendrik de Perponcher bij Quatre-Bras al zijn sporen heeft verdiend. Ook de 3e Nederlandse divisie van luitenant-generaal David Chassé is op het slagveld aanwezig. Deze staat uiterst rechts opgesteld bij het dorp Braine-l'Alleud om Franse flankaanvallen op te vangen. Meer in de achterhoede staat een ander Nederlands korps, de cavaleriedivisie van luitenant-generaal Jean-Marie de Collaert. De geallieerde rechtervleugel heeft een sterk punt, de kasteelboerderij Hougoumont. Deze boerderij is omgetoverd in een ware vesting. En juist hier besluit Napoleon de aanval

te openen. Het is niet zijn hoofddoel, maar slechts een afleiding. Hij wil met de aanval Wellington dwingen in Hougoumont meer troepen te plaatsen. Versterkingen die de linie op een andere plaats verzwakken. Napoleons gebruikelijke tactiek is om vervolgens op dat verzwakte punt zijn hoofdaanval te richten. De Franse keizer had graag vroeg de aanval ingezet, maar de laatste eenheden van zijn leger arriveren pas die ochtend. Bovendien heeft de hevige regenval het terrein erg drassig gemaakt. Een groot nadeel voor de aanvallende partij. Omstreeks 11.30 uur acht Napoleon de tijd rijp en vallen eenheden van generaal Honoré Reille Hougoumont aan. Maar de afleiding loopt uit de hand en wordt een slag in de slag. De hele dag wordt om Hougoumont gevochten zonder dat de Fransen de kasteelboerderij kunnen innemen. Wellington stuurt inderdaad versterkingen maar Napoleon kan die dag een groot deel van Reille's korps nergens anders inzetten.

Afschuwelijk mêlée

De aandacht voor Hougoumont verslapt aan het begin van de middag als een hevige Franse artilleriebarrage dood en verderf verspreid op de linkerkant van de geallieerde linies.

Jean Victor de Constant-Rebecque als luitenant-generaal in het Nederlandse leger. Portret door Jan Baptist van der Hulst. Musée Militaire Morges.

De hertog van Wellington. Portret door Francisco Goya. National Gallery, Londen.

De prins van Oranje. Portret door onbekend kunstenaar. Bron: Wikipedia.

Voor soldaat Hendrik Munter van het 4e bataljon nationale militie is het 'of hemel en aarde vergaan'. Het kanonvuur is de voorbereiding op de hoofdaanval van Napoleon. De keizer stuurt de vier divisies van het korps van de graaf d'Erlon ten aanval. Op een ware kogelregen worden d'Erlons mannen onthaald. Desondanks slaan ze een bres in Wellingtons eerste linie. De hier opgestelde brigade-Van Bijlandt heeft bij Quatre-Bras al zwaar geleden, biedt eerst weerstand maar bezwijkt daarna alsnog onder de Franse druk. Bataljon na bataljon wijkt terug, alleen het meer ervaren 7e infanteriebataljon van linie houdt stand. Maar een tegenaanval van de Britse zware cavalerie verschaft de Nederlanders een adempauze. Met vereende krachten weet de Nederlandse staf een groot deel van de piepjonge en onervaren miliciens terug in het gelid te brengen. Daarna is het weer voorwaarts, volgens Van Bijlandt: "Een Schotse brigade volgt onze beweging en valt tegelijkertijd de vijand aan. De verwarring is groot, de mêlee afschuwelijk." In het gevecht raakt de generaal-majoor zodanig gewond dat hij het strijdperk moet verlaten. De Britse cavalerie slaat d'Erlons korps met grote verliezen terug. Maar de overmoedige ruitery voert haar aanval veel te ver door en wordt vrijwel vernietigd door een Franse tegenactie. Aan zware cavalerie beschikt Wellington daarna alleen nog over de Nederlandse brigade van generaal-majoor Albert Trip van Zoutlandt.

Spectaculair maar vruchteloos

Een korte periode van relatieve rust breekt aan. Het geeft Wellington tijd om versterkingen aan te voeren en zijn posities te reorganiseren. Al snel moet echter het bevel worden gegeven tot het vormen van carrés, want de Franse cavalerie valt aan. Vanaf 16.00 uur volgen er een paar uur lang meerdere aanvalsgolven. Onder andere Trips brigade vangt de Franse ruiters op. De generaal-majoor geeft zijn karabiniers bevel een charge uit te voeren tegen een regiment Franse kurassiers. Eerste luitenant Casper Morbotter: "Twee eskadrons van het 2e regiment volgen direct op het 1e, dat al dooreen is met de Fransen. Het

3e gaat ook onmiddellijk voorwaarts. In deze charge worden door onze cavalerie 50 tot 60 Fransen gedood of krijgsgevangen gemaakt. Als het 1e regiment met bruikbaar wapens was uitgerust had het meer kunnen bereiken. Maar om kurassiers zonder kuras en met slechte wapens aan te vallen, is niet makkelijk." Het succesje van de Nederlanders heeft geen invloed op de Franse cavalerie-aanvallen. De ene na de andere golf dendert over de helling en langs de geallieerde carrés. De Franse aanvallen zijn spectaculair, maar vruchteloos en tegen een hoge prijs.

Het is niet duidelijk waarom de Fransen hun cavalerie inzetten tegen een ongeslagen leger. Waarschijnlijk ziet maarschalk Ney die van Napoleon het commando in het veld heeft gekregen, de reorganisatie van Wellington aan voor het begin van de geallieerde terugtocht. Een leger dat zich terugtrekt, is erg kwetsbaar voor cavalerie. Maar dat is nu niet het geval en daardoor stuit de Franse cavalerie op een onwrikbare muur van geallieerde carrés. Zonder steun van artillerie en infanterie is succes onmogelijk. Toch houdt Ney koppig vol. Daardoor is het nu de beurt aan de Franse cavalerie om vernietigd te worden.

Ook de geallieerde lijden zware verliezen. Wellington schraapt de laatste reserves bij elkaar om zijn verzwakte centrum te versterken. Zo wordt de Nederlandse 3e divisie van luitenant-generaal Chassé naar voren gehaald. Wellington ziet echter dat de situatie almaar gevaarlijker wordt. Waar blijft de beloofde hulp? Het Pruisische opperbevel heeft die ochtend nog bevestigd hem te hulp te komen. Het duurt echter tot rond 18.00 uur voordat het eerste Pruisische korps de Franse rechterflank bij Plancenoit aanvalt.

'Maar vooruit'

Op dat moment veroveren de Fransen de boerderij La Haye Sainte, een belangrijk bolwerk voor het geallieerde centrum. Dit maakt het voor Napoleon mogelijk artillerie en infanterie dicht bij de geallieerde linies te plaatsen. De granaten en kogels veroorzaken hevige verliezen onder Wellingtons troepen. Ook de prins van Oranje raakt gewond en hij is de zoveelste geallieerde

hoofdofficier die wordt uitgeschakeld. De situatie wordt hachelijk. Generaal Chassé, tot nu toe enkel aandachtig toeschouwer, grijpt in. Hij plaatst een van zijn artilleriebatterijen in eerste linie. Enige tijd later voert hij zelf de 1e infanteriebrigade van kolonel Hendrik Detmers naar voren. Kapitein Gerard Rochell, 19e bataljon nationale milite, marcheert met zijn compagnie mee op. Als hij bij de frontlinie komt, merkt hij de chaos onder de geallieerden. "Een Engelse divisie begint gevaarlijk te wankelen, net zoals een Brunswijkse brigade." Hij ondervindt het hevige Franse vuur nu aan den lijve. "Het gedonder van de kanonnen, het geweervuur, tal van commando's worden geschreeuwd. De gewonden die naar achteren gaan, maken de verwarring nog groter."

Inmiddels moet Napoleon bij Plancenoit steeds meer troepen tegen de Pruisen inzetten. De keizer weet dat wil hij de dag nog winnend afsluiten, hij heel snel het Brits-Nederlandse leger moet breken. De enige verse infanterie die hem nog rest, is de keizerlijke garde. Die besluit hij in te zetten tegen Wellingtons wankele centrum. Maar de komst van een nieuw Pruisisch korps doet de kansen keren. De overmacht wordt de Fransen te groot, ze wijken achteruit. "La garde recule", gonst het langs de Franse linies.

Het loopt tegen 20.00 uur als Wellington zijn kans grijpt en de aanval beveelt. De geallieerde troepen, waaronder Chassé's 1e brigade en

De Fransen bestormen de boerderij La Haye Sainte. Door Richard Knötel. Bron: Wikipedia.

een groot deel van de Nederlandse cavalerie, gaan tot de aanval over. De ervaren adjudant Christiaan Koch van het 17e bataljon nationale milite is erbij. "Wij gingen met de stormpas op de vijand aan, de overste rechts en ik links van de colonne, om ze bij elkaar te houden, totdat wij de vijand als een berg voor ons zagen. Ik riep op dat gezicht de overste toe: 'Wat moet er nu van ons worden?'. Waarop hij laconiek antwoordde: 'Maar vooruit.' En dat ging het ook. De artillerie die zich bij de colonne bevond, gaf de vijand een volle laag kartetsen en toen ging het met de bajonet erop in." Koch ziet de Franse adelaars wijken.

Verder en verder wordt het Franse leger achteruitgeslagen, totdat de terugtrekking in een chaotische vlucht onttaardt. De keizer heeft het geluk dat de bataljons van de Oude Garde niet meegesleept worden maar dapper standhouden. Zo kan hij een goed heenkomen zoeken.

Om 22.00 uur vindt Wellington verder oprukken niet verstandig voor

zijn uitgeputte leger. Hij vraagt De Constant-Rebecque de Nederlandse troepen te bevelen een bivakplaats te zoeken. Samen rijden ze daarna terug naar Waterloo. Onderweg komen ze veldmaarschalk Blücher en zijn staf tegen. Afsproken wordt dat de Pruisen die nacht de achtervolging voortzetten op Fransen. De slag bij Waterloo is ten einde.

De Brits-Nederlandse en Pruisische legers trekken in de dagen na Waterloo Frankrijk binnen. Het Franse leger is niet meer in staat om weerstand te bieden. Parijs valt en vredesonderhandelingen worden geopend. De Honderd Dagen die begonnen toen Napoleon Elba verliet en landde op de Franse zuidkust, zijn voorbij.

Ontmoeting van Nederlandse en Pruisische troepen op de avond van 18 juni 1815. Door Jan Hoynck van Papendrecht, 1900. NMM.

HET VIJANDELIJK VERVOER MOET PLAT

DOOR HANS VAN LITH

Als Montgomery in september 1944 de operatie Market Garden heeft doorgedramd – tegen de wil van Eisenhower die eerst de toegang tot Antwerpen wilde vrijmaken omdat de bevoorradingslijnen van de geallieerden te lang werden – en parachutisten landen bij Arnhem, Nijmegen en Eindhoven, roept de Nederlandse regering in Londen de algemene spoorwegstaking uit. Het verzet krijgt een codebericht door: ‘De kinderen van Versteeg moeten onder de wol’.

Zodra de Duitsers weg waren, werden de Duitse opschriften op de stations overgeschilderd (coll. Hans van Lith)

8

KOMMANDA
WEHRM.-REISEVERKE
ÜBERWACHUNGS - OFFIZIE

Versteeg is de verzetsnaam van ir. W. Hupkes, de plaatsvervangend-president van de Nederlandse Spoorwegen, sinds rijkscommissaris dr. A. Seyss Inquart de ‘echte’ president, prof. dr. ir. J. Goudriaan in 1941 heeft ontslagen. De verzonden codezin is het teken dat de spoorwegen in het nog bezette deel van Nederland ‘plat’ moeten. Ook nieuwslezer A. den Doollaard van Radio Oranje roept het bericht 17 september '44 om: ‘Naar aanleiding van een uit Nederland ontvangen vraag en na overleg met het Opperbevel, mede in verband met operaties, die heden in Nederland zijn aangevangen, acht de Regeering thans het oogenblik aangebroken, de instructie te geven tot een algemeene staking van het

De vroegere brug bij Vlakte (Zeeland)
(coll. Hans van Lith)

spoorwegpersoneel, teneinde het vijandelijk vervoer van troepenconcentraties zooveel mogelijk te beletten.'

Geen sinecure

De directie had verwacht tevoren ingelicht te worden en is verrast door de stakingsopdracht. Uiteraard luistert lang niet het hele personeel naar Radio Oranje, dus het bericht moet zich vaak via via verspreiden. Sommigen horen het van collega's, anderen via familieleden die het op hun beurt vernomen hadden. Uiteraard is ook het verzet een informatiebron. De spoor mannen- en vrouwen willen uiteraard ook zekerheid hebben dat het verhaal klopt. Staken staat niet vooraan in hun woordenboek. In 1903 was er voor het laatste gestaakt en dat was toen hardhandig de kop in gedrukt...

Het gevolg is dat niet iedereen tegelijkertijd in staking gaat. Soms is er aarzeling, soms vrees voor arrestatie. Is er een mogelijkheid onder te duiken? En hoe zal het

gaan met het levensonderhoud van het gezin als er geen salaris meer wordt uitbetaald?

Voor anderen komt de order als een opluchting. Bijvoorbeeld voor machinisten en treinpersoneel, die geregeld bloot staan aan beschietingen van treinen door geallieerde vliegtuigen. Want zeker nadat de invasie op 6 juni 1944 had plaatsgevonden vallen zij de vijandelijke transportmiddelen – en dat zijn de treinen in veel gevallen – vaker aan. Dat de Duitsers achter diverse treinen platte wagens met luchtafweergeschut koppelen, doet daar niets aan af. Ook 'burgertreinen' worden beschoten, waarbij geregeld slachtoffers vallen onder de reizigers.

Direct of na aarzeling

In het centrum en het westen van Nederland wordt het werk na de radio-oproep direct neergelegd, zij het dat er in Rotterdam enige problemen rijzen omdat sommige chefs weifelen. De Duitsers zetten deze onder pressie om personeel op te roepen. Het succes is maar tijdelijk, ook Rotterdam staakt weldra. In Noord-Holland wisselt het beeld. In Alkmaar en IJmuiden blijven nog diverse mensen aan het werk. De kust is 'Sperrgebiet' en daar is de druk van de bezetter extra groot. In hoeverre de stakingsoproep direct wordt gevolgd hangt soms ook af van de houding van individuele chefs of personeelsleden. Voor spoor mensen in de frontlinie van Market Garden – zoals Venlo en Roermond - heeft overleven doorgaans een hogere prioriteit dan staken. Toch blijven velen thuis. Friesland staakt direct, ook het belangrijke Friese streekvervoerbedrijf de Nederlandsche Tramweg-Maatschappij, sluit zich aan. In Groningen en Drenthe is het enthousiasme wat minder, zodat het stakingsbeeld wisselt. Onderduikadressen

In deplorabele staat kwam veel van het rollend materieel na de oorlog in Nederland terug (foto NS)

in Groningen blijken moeilijk te vinden – in tegenstelling tot in Friesland – en de Duitsers slaan hier bovendien hard toe. In Overijssel en de Achterhoek wordt de stakingsoproep steeds meer opgevolgd, tot er na enkele dagen geen trein meer rijdt.

Zeeland en West-Noordbrabant hebben het erg moeilijk. Als gevolg van het geallieerde tijdverlies door de controverse tussen Montgomery en Eisenhower, kan het Duitse 15e leger zich via Zeeuws-Vlaanderen, Walcheren en Zuid-Beveland terugtrekken richting Bergen op Zoom. Daarbij wordt de spoorlijn Vlissingen-Roosendaal (-Tilburg) intensief gebruikt. Uiteraard trekt deze aftocht extra de aandacht van de Britse en Amerikaanse jagers. Het spoorwegpersoneel staat hier onder druk. Niettemin leggen NS'ers in het nog bezette deel van beide provincies het werk neer. Over het geheel gezien, blijkt de oproep uit Londen te worden opgevolgd: het treinverkeer in bezet Nederland ligt stil. Bestond er vroeger bij de geallieerde vliegers misschien wel eens aarzeling of het om een Duitse of een burger trein ging, van nu af aan is alles vijand en dus prooi! In bevrijd gebied komt het treinverkeer langzaam en in beperkte mate weer op gang.

Zorg voor de sporman

De regering in Londen heeft nu wel een staking uitgeroepen, maar dat betekent heel wat meer dan alleen het lamleggen van het treinverkeer. Er moet gezorgd worden voor zo'n dertigduizend personeelsleden. Velen proberen op eigen kracht of met hulp van het verzet *) onder te duiken en worden daardoor gescheiden van hun gezin (hoewel later blijkt dat Duitsers degenen in de grote steden die gewoon thuisblijven, vaak met rust laten. Maar een extra risico is dat natuurlijk wel – vooral op het platteland - en er zijn ook gevallen bekend dat de Duitsers represailles tegen de gezinnen nemen). Geld is een belangrijk probleem. De gezinnen moeten eten kunnen kopen, ondergedoken spoorlieden moeten vaak voor hun dagelijks onderhoud financieel bijdragen op hun onderduikadres.... Hoewel niemand wist of en wanneer er een staking zou worden uitgeroepen, werd er wel langer over gedacht en met name over dat geldelijke probleem.. Er kwam een nogal moeizaam contact tot stand tussen de NS-directie en het verzet, dat er toe leidt dat er eerst een halve en later een hele maand salaris voor het personeel apart gelegd werd, voor het geval 'dat een normale uitbetaling van lonen en pensioenen in gevaar komt.' De noodzakelijke bedragen worden – verdeeld in enveloppen voor de individuele medewerkers - in de kluisen van plaatselijke banken, stations en werkplaatsen opgeborgen. Op een teken uit Utrecht, zal de plaatselijke leiding ze moeten uitbetalen. Al gauw spreekt de sporman over 'invasiegeld'.

Als de staking onverwacht wordt uitgeroepen, is er nog geen order tot uitbetaling gegeven. Dat gebeurt nu op plaatselijk initiatief. Zeker op kleine stations nemen de chefs het geld mee als ze onderduiken. Meer moeilijkheden treden op bij grote stations, kantoren en werkplaatsen. Dan moeten enkele onverschrokken mensen het invasiegeld op een gunstig moment ophalen, in de hoop dat ze niet door de Duitsers worden opgewacht. De banken zijn ook niet altijd geneigd de kluis te openen... Zodra het geld echter veilig gesteld is, wordt het uitbetaald.

Uit het derde hoofdstuk van NS in Utrecht – de bekende 'inktpot', Hgb III - wordt onder de ogen van de Duitsers twee miljoen gulden uit de kluis gehaald, goed voor zes weken loonbetaling. Maar dat alles is op den duur niet voldoende en later wordt een geweldige geldoperatie opgezet in samenwerking met het illegale Nationaal Steun Fonds. Heel in het kort komt de regeling hierop neer dat het NSF als bankier optreedt en voor rekening van NS en tegen kwitanties van de Spoorwegen het geld beschikbaar stelt, voor zover het Fonds hiertoe in staat is. NS zal de lonen als voorschot uitbetalen, de eindafrekening volgt dan later. Het NSF op zijn beurt krijgt geld via inzamelingsacties, giften van Nederlanders, goede contacten met betrouwbare banken, en via financiële trucjes, zoals het verkopen van echte staatsleningen en daarvoor vervalste papieren in de plaats te leggen. De volgende stap is het geld bij het personeel te krijgen, wat vaak veel moed van de koeriers vereist. Zij lopen uiteraard grote risico's.

Front loopt vast

Maar we lopen nu op de tijd vooruit. De spoorwegstaking in bezet Noord- en Noordwest-Nederland is net, 17 september, uitgebroken. De Duitse bezetter is volledig verrast en is behoorlijk gehandicapt door het uitvallen van het spoorwegvervoer nu Market Garden aan de gang is. Hoewel de NS vooral het burgervervoer voor zijn rekening neemt, rijdt Nederlands personeel en Nederlands materieel ook veel transporten in opdracht van de bezetter. Bijvoorbeeld de verlofgangerstreinen voor de Kriegsmarine van Bordeaux naar Kiel, via Roosendaal-Utrecht-Groningen, maar ook veel treindiensten in de oostelijke grensstreek. Natuurlijk proberen de Duitsers de gaten in het vervoer zo snel mogelijk op te vullen met eigen Reichsbahnpersoneel of leden van de Eisenbahnkompanien. Zoiets moet echter georganiseerd worden en op gang komen. De bezetter probeert ook in ruimere mate de binnenvaart in te schakelen, waar de Nederlandse schippers niet enthousiast over zijn. Onderwijl gaat de strijd door en is de Duitse aanvoer van voorraden en manschappen

bemoeilijkt.

Maar 'Arnhem' mislukt, om de corridor vanuit Eindhoven naar het noorden wordt hard gevochten, het zal nog tot november duren voordat Walcheren bevrijd en de Schelde naar Antwerpen vrij is. De opmars stopt ruwweg ten zuiden van de grote rivieren. De winter staat voor de deur. Voor de steden in de Randstad betekent dat de Hongerwinter, omdat rijkscommissaris Seyss Inquart de aanvoer van voedsel naar deze regio verbiedt. Steenkool komt er ook niet meer, sinds Zuid-Limburg - inclusief de kolenmijnen - is bevrijd. Als de rijkscommissaris na enige maanden het regiem verlicht, en de aanvoer per schip en over de weg toestaat, valt de winter in en vriezen onze vaarwegen dicht. Volgens schattingen komen in deze periode 20 000 mensen door honger om het leven.

Vernielingen en vorderingen

Nadat het Nederlandse spoorvervoer is stilgevallen, beginnen de Duitsers massaal rollend materieel - maar ook werkplaatsuitrustingen - naar de Heimat te verslepen. Enerzijds misschien uit wraakzucht, want onze elektrische treinstellen kunnen niet rijden op de Duitse bovenleidingsspanning. Maar anderzijds mogelijk ook omdat de

Reichsbahn langzamerhand een nijpend tekort aan locomotieven, rijtuigen en wagens krijgt. Het gebied waar eigen materieel rijdt is groot, zeker in het oosten en daarnaast zorgen de geallieerde luchtaanvallen op Duitse stations en emplacements voor een aanzienlijke uitval. In de praktijk blijkt het Nederlandse materieel maar weinig dienst te doen. Naarmate de situatie voor de bezetter benarder wordt, begint hij het spoorwegnet grondig te vernielen. Emplacements worden opgebroken, werkplaatsen verder geplunderd, seinhuizen vernield, bruggen opgeblazen.... Maar de staking duurt voort.

Als op 5 mei 1945 de Duitsers capituleren, kunnen de spoormannen en -vrouwen de balans opmaken van zeven maanden vernielingen. Dan blijkt dat van de locomotieven 84% is vernield of geroofd, van de personenrijtuigen 94%, van de goederenwagens 99% en van de diesel elektrische treinstellen 100%. Van de bruggen is 70% vernield, van de spoorlijnen 62% van de seinhuizen 68% en van de stations 18%. Het spoorwegnet moet vrijwel vanaf de grond af aan weer worden opgebouwd. Maar op 2 juli 1945 rijden de eerste treinen in bevrijd Nederland en tegen het einde van het jaar is al weer 90% van de vernielde trajecten hersteld. Tot diep in Slowakije, Oostenrijk en

Polen wordt gestolen NS-materieel opgespoord en teruggebracht. Vijfhonderd NS'ers maken de bevrijding echter niet meer mee.

*) Actief hierbij is de illegale LO, de Landelijke Organisatie voor hulp aan onderduikers.

BRONNEN:

De Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, Standaard Uitgeverij, Antwerpen, z.j.
Goudriaan, prof. dr. ir. J., Vriend en vijand, Herinneringen aan de Nederlandsche Spoorwegen 1938-48, De Bezige Bij, Amsterdam, 1961
Lith, H.A. van, e.a. De Kinderen van Versteeg, Uitgave De Koppeling, weekblad voor het personeel van de Nederlandse Spoorwegen, Utrecht, 1970
Lith, H.A. van, De bevrijding van Walcheren, Den Boer, Middelburg, 1970
Rüter, prof.dr. A.J.C., Rijden en Staken, de Nederlandse Spoorwegen in Oorlogstijd, Nijhof, Den Haag, 1960

Emplacement Rotterdam IJsselmonde werd na behandeling door de bezetter een kinderspeelplaats (coll. Hans van Lith)

JAARPLANNING EVENEMENTEN + ACTIVITEITEN

DATUM	THEMA	ACTIVITEITEN
14 feb – 1 mrt 2015	Voorjaarsvakantie	-Voorleesmiddagen
14 maart 2015	De Nacht van de Militaire Muziek	Optredens op verschillende locaties in museum
18 – 19 april 2015 18 – 24 april 2015	Nationaal Museumweekend Nationale Museumweek	- Nieuwe theatervoorstelling - Open Vlieg- en voertuigen - Voertuigdemo's + ritjes
2 – 10 mei 2015 + hele maand mei	75 jaar Meidagen + 70 jaar Bevrijding	- Activiteit bevrijdingsvlaggetjes maken
14 – 17 mei 2015 (Hemelvaartweekend)	YP-reünie	- Static show - Rondritten
4 juli – 30 aug	Zomervakantie Survival	Activiteiten op het buitenterrein (camouflage, beschutting bouwen, eten, navigatie) Stormbaan
22 – 23 aug	Tanks en rupsvoertuigen	Demonstraties met tanks en voertuigen van de RCKL
12 – 13 sept	Open Monumentenweekend	- Open Vlieg- en voertuigen - Samenwerking PVS
17 okt – 1 nov	Herfstvakantie Modelbouw	- Expositie Modelbouwverenigingen - Demo's rc modellen - workshops modelbouwen
November		Lezingenreeks (4x p.mnd)
19 dec 2015 – 3 jan 2016	Kerstvakantie Militair Culinair	- Proeverijen - Kerstmarkt - Demonstraties - Workshops - Samenwerking met topchefs / 24Kitchen - IJsbaan

VRIENDENDAG 2016 IN ONS MUSEUM

INZET EDUCATIE BESTAAND

RUIMTES

-Workshops -Rondleidingen	Workshopruimte (middagen) KIC
	Alleen in de avond: Arsenaal Schatkamer + foyer Schatkamer Restaurant Espressobar Auditorium Tijdelijke expositieruimte
-Workshops	F-16 theater (hele dag) Buitenterrein Workshopruimte (middag)
-Klas van '45 (begeleid programma voor groepen in de vakantie/weekenden) -Workshops	Klas van '45 (hele dag) Workshopruimte (middag) Auditorium (hele dag) Tijdelijke expositieruimte (hele dag) F-16 theater (hele dag)
	Buitenterrein
Workshops	Buitenterrein Workshopruimtes (middag)
Bouwpakket Leopard	Buitenterrein (platform en onverhard evenemententerrein) Workshopruimtes (middag)
	Buitenterrein
Workshops	Workshopruimte (hele dag) Auditorium (hele dag) Tijdelijke exporuimte (hele dag) Buitenterrein
	Auditorium (4 avonden: nog te bepalen)
	Buitenterrein Tijdelijke exporuimte (hele dag) Dogfight (hele dag) F-16 theater (hele dag)

Op 6 juni verzamelden zich een honderdtal vrienden bij het auditorium van het Nationaal Militair Museum. Voor velen een eerste kennismaking met deze multifunctionele ruimte. Na een warm welkom met koffie en een versnapering, gingen de deuren open en kon een ieder een plaatsje vinden. De dagvoorzitter, Theo Ent., verwelkomde en gaf aan hoe het verloop van de middag eruit zou gaan zien.

Als eerste spreker gaf dr. Louis Sloos, wetenschappelijk medewerker van het museum, een boeiend betoog over het Nederlandse Veldteken dat eindigde met een onderstreping over het belang van het zojuist ontdekte, en met middelen van de vrienden aangeschafte, Cavaleriestandaard uit de periode van het Koninkrijk Holland (1806-1810). Zijn betoog is hier onder in verkorte vorm afgedrukt. De aanbieding aan de directeur, Mevrouw Hedwig Saam, volgde en gelukkig nam zij het dundoek graag in ontvangst. De middag werd voortgezet met een goed verhaal over de opbouw van de Koninklijke Luchtmacht in de naoorlogse jaren. Een goede borrel na afloop schiep de gelegenheid voor nabeschouwingen. Uw bestuur rouleerde tussen de gasten en zoog de eerste indrukken op. De conclusie mocht zijn dat de eerste vriendendag als zeer prettig en onderhoudend werd ervaren. Uit de commentaren werden ook suggesties ter verbetering en ter aanmoediging mee genomen. Al met al een mooie middag en wij kijken uit naar een volgende gelegenheid.

NAPOLEON VERHUIST VAN MONACO NAAR SOESTERBERG

DR. LOUIS SLOOS, CONSERVATOR COLLECTIE

In de loop van 2014 bereikten het museum berichten dat een van belangrijkste collecties Napoleontica ter wereld, bij elkaar gebracht door een van de monarchasten van Monaco, in de verkoop zou gaan. Onmiddellijk gingen alle alarmbellen af, want het was bekend dat zich in deze collectie, die toegankelijk was voor het publiek als het Napoleon Museum van Monaco, verschillende objecten bevonden die zeer belangrijk zijn voor het Nederlands militair erfgoed. Na verloop van tijd bereikten ons snapshots van de objecten, die werden toegestuurd door bekenden die door het betrokken veilinghuis waren ingehuurd voor de catalogisering. Dit gaf ons de tijd om onderzoek te doen en te overleggen met de vrienden. Zo heeft het museum met (100%) steun van de vrienden een zeer bijzondere standaard van het 1e Regiment Huzaren tijdens het Koninkrijk Holland kunnen aankopen, waarmee we nu in Nederland als enige beschikken over een regimentsvaandel of –standaard van het leger van het Koninkrijk Holland uit de jaren 1806-1810. Verder bestaan voor zover op dit moment bekend wereldwijd alleen maar twee infanterievaandels van dit leger, waarvan een in feite al vergaan is. Het Napoleon Museum in Monaco

De unieke en adembenemende collectie van het Napoleon Museum in Monaco werd bij elkaar gebracht door de grootvader van de huidige prins van Monaco, prins Louis II van het regerende vorstenhuis Grimaldi, die leefde van 1870-1949. Nadat hiermee pas in 1970 een museum mee werd ingericht, ging de collectie dus helaas eind 2014 onder de hamer om geld bij elkaar te krijgen voor de restauratie van het paleis.

De standaard

Met name uniformen en vaandels uit het Koninkrijk Holland zijn zeer zeldzaam. Dit heeft te maken met de korte regeerperiode van Lodewijk Napoleon. Daardoor zijn bepaalde munten van dit koninkrijk bijvoorbeeld ook zeer zeldzaam en kostbaar. Bovendien werd het leger van Lodewijk Napoleon direct ingelijfd bij dat van het Keizerrijk Frankrijk. Veel uniformen zullen zoals gebruikelijk deels zijn doorgedragen of aangepast. Bovendien namen in 1812 vervolgens circa 25.000 Nederlanders deel aan Napoleons Russische Veldtocht, waaronder complete regimenten van het voormalige Koninklijke Hollandse Leger, waarvan maar circa 1000 man terugkeerden.

Dat deze standaard het heeft overleefd, volgt waarschijnlijk uit het feit dat het regiment waar ze aan toebehoorde maar kort heeft bestaan.

Het leger van het Koninkrijk Holland

De apotheker dr. F.G. de Wilde (1904-1999), die een liefhebberij had in uniformkunde en onder geïnteresseerden een bekend publicist is op dit gebied, schreef terecht: 'in geen enkel tijdvak in de geschiedenis van de Nederlandse krijgsmacht zijn er zoveel decreten en besluiten betreffende de organisatie, de kleding en de uitrusting uitgevaardigd als tijdens de kortstondige regering van Lodewijk Napoleon'. Het leger van het Koninkrijk Holland kan daardoor letterlijk worden beschouwd als het kleurrijkste in de Nederlandse militaire geschiedenis. Reeds op 28 juni 1806, nog geen vier weken na zijn troonsbestijging, bepaalde Lodewijk Napoleon dat de vaandels, standaarden en veldtekens van alle korpsen van de landmacht zouden worden vernieuwd. Op dat moment bestond nog niet een 1e Regiment Huzaren, het korps waar de standaard dus van geweest is. Bovendien leidde het voortvarende besluit van Lodewijk Napoleon inzake de

vaandels, standaarden en veldtekens niet tot snelle en daadwerkelijke uitreiking daarvan, waarop nog wordt teruggekomen.

Op 18 juli 1806 werd vervolgens de samenstelling van het Koninklijke Hollandse Leger vastgesteld en bepaald dat de cavalerie zou bestaan uit: twee regimenten dragonders en één regiment huzaren. Kort daarna, op 17 september, werd als onderdeel van een nieuwe legerorganisatie bepaald dat de cavalerie zou bestaan uit vijf regimenten: waarvan drie regimenten huzaren, genummerd van 1 tot en met 3. Het eerste regiment huzaren zou deel uitmaken van de koninklijke garde. Toen ontstond dus het regiment waar de standaard van geweest is. Na nog vele andere mutaties, waarbij op een gegeven moment een enkel garderegiment huzaren ontstond, werd in december 1807 bepaald dat de Garde te Paard slechts zou bestaan uit één eskadron huzaren en twee eskadrons kurassiers. Zodoende kwam reeds een einde aan het bestaan van 1e Regiment Huzaren van het Koninklijke Hollandse Leger. Ondertussen was mede als gevolg van de vele mutaties weinig terecht gekomen van de vaandeluitreiking in het algemeen en aan de Garde te Paard in het bijzonder.

In februari 1807 waren de vaandels voor de Garde te Paard gereed, maar als gevolg van de mutaties klopten de opschriften op de vaandels inmiddels niet meer.

We zien dan ook dat korte tijd later tijdens de vaandeluitreiking op het Malieveld geen standaarden aan de cavalerie werden uitgereikt.

In april 1807 verzoekt de commandant van de Koninklijke Garde vervolgens om een standaard voor de huzaren van de garde. Als hij in mei 1807 vervolgens vraagt of deze inmiddels gereed is en opgehaald kan worden,

Krijgsverrichtingen 1e Regiment Huzaren

In zijn korte bestaan is het 1e Regiment Huzaren van de Garde waarschijnlijk één keer te veld geweest waarbij het mogelijk ook werd ingezet.

In het kader van een oorlog met Pruisen betrok Napoleon in 1806 ook zijn bondgenoten, waaronder het jonge Koninkrijk Holland. Reeds op 17 augustus, zo'n tweeënhalve maand na het ontstaan daarvan, gaf Lodewijk Napoleon de eerste instructies aan zijn generaals om het leger op voet van oorlog te brengen. Een maand later volgden definitieve orders en werd het veldleger samengebracht in het kamp van Zeist. Terwijl eenheden uit alle delen van het koninkrijk arriveerden in Zeist, vertrok een voorhoede naar Duitsland. Op 25 september marcheerde de avant-garde naar Nijmegen, om van daaruit door te trekken naar Wesel. Daar voegde op 7 oktober Lodewijk Napoleon zich met zijn garde bij de troepen om het bevel te aanvaarden over het leger in het Noorden.

Nadat de voorhoede ondertussen was aangegroeid tot een korps, kwamen de Hollanders op 26 oktober in beweging en trokken ze Westfalen binnen. Bij Münster bevond zich op dat moment een Pruisisch korps. Lodewijk Napoleon had de taak dit korps aan te vallen, maar de Pruisen waren inmiddels zo gedemoraliseerd dat ze zich hals over kop terugtrokken. Lodewijk Napoleon kon vervolgens zonder problemen zijn hoofdkwartier in de stad vestigen.

Op dezelfde dag marcheerden de overige troepen uit Zeist en een in Arnhem gelegen observatiekorps naar Westfalen.

Het Noorderleger trok vervolgens op tegen Hessen-Kassel. De keurvorst van dit staatje was namelijk een bondgenoot van Pruisen. Het Hollandse leger stelde zich bij de hoofdstad Kassel op in slagorde en de soldaten zouden opgewonden eindelijk een veldslag verwacht hebben. Ook hier bleef echter een bloedige confrontatie uit aangezien Lodewijk Napoleon de keurvorst een ultimatum had gezonden waar hij op in ging.

In de eerste dagen van november marcheerden de Hollanders langs de

De voor- en achterkant van de standaard van het 1e Regiment Huzaren. Nationaal Militair Museum (foto's veilinghuis Osenat, Parijs-Fontainebleau)

krijgt hij te horen dat dit inderdaad het geval is. Het regiment zou daar echter weinig plezier van hebben want zoals we zagen werden de huzaren van de garde als zelfstandig korps vervolgens in december opgeheven.

Huzaar van het 1e Regiment
Huzaren van de Garde.
Handgekleurde gravure Carl
Friedrich Weiland. Nationaal
Militair Museum.

rivier de Weser, die in het westen eindigt in de Noordzee, naar het noorden. Bij het plaatsje Ertzen kwam het tot een eerste confrontatie met de Pruisen. Op 7 november 1806 stootten Hollandse gardecavalerie en huzaren op Pruisische cavalerie. Na een charge en een kort gevecht werden 100 Pruisen gevangengenomen. De cavalerie achtervolgde de vluchtende Pruisen tot de muren van een nabijgelegen vesting, Hameln. In hun enthousiasme reden ze zo ver door dat ze binnen bereik van het vestinggeschut kwamen. Een adjudant van de koning werd zodoende dodelijk geraakt door een kanonskogel. De Hollanders waren in de minderheid, maar dit hielden ze verborgen voor het garnizoen door veel troepenbewegingen uit te voeren. Volgens de overlevering vlogen bij een van deze marsen de kogels vlak over de militairen heen, waardoor de muzikanten van angst vals gingen spelen. Dit zou hebben geleid tot grote hilariteit onder de troepen. Meer werd voorlopig niet tegen de ingesloten stad ondernomen. Lodewijk Napoleon was verwickeld in een competentiestrijd met zijn broer over het commanderen van het Noorderleger. Dit leidde er uiteindelijk toe dat hij op 13 november met zijn garde terugkeerde naar Den Haag. Op 22 november werd Hameln alsnog ingenomen, waarbij de achtergebleven Hollandse troepen de vaandels van het Pruisische garnizoen buitmaakten.

‘Lodewijk Napoleon Koning van Holland bij het 1e Regiment’

De standaard die hier onderwerp is was niet bij het regiment tijdens al deze gebeurtenissen en is waarschijnlijk nooit blootgesteld geweest aan kruitdampen. Het is waarschijnlijk echter te danken aan al deze omstandigheden dat de standaard van het 1e Regiment Huzaren bewaard is gebleven. Beter een standaard van het leger van Lodewijk Napoleon die nooit te velde is geweest, dan niets. Want het blijft een absoluut topstuk. Het is een van de weinige tastbare herinneringen aan dit leger.

Wat betreft vaandels en standaarden is verder zoals gezegd voor zover bekend alleen een infanterievaandel (van het 5e Regiment Infanterie van Linie) hiervan overgeleverd, dat thans met de restanten van een vergelijkbaar exemplaar wordt bewaard bij het National Army Museum in Londen. Deze vaandels zijn afkomstig uit de kapel van Chelsea Hospital in dezelfde stad, zeg maar het Bronbeek van Engeland, en werden buitgemaakt tijdens de Engelse invasie in Zeeland in 1809. Overigens wijken deze vaandels sterk af van de voorschriften die bekend zijn. Historiserende tekeningen van deze vaandels of van troepen met deze vaandels zijn dan ook gebaseerd op de exemplaren in Engeland.

Ook van de standaard die hier onderwerp is zijn geen exacte voorschriften bekend. Wel komt overeen met de bekende voorschriften dat vaandels en standaarden van de reguliere regimenten werden beschilderd en die van de garderegimenten geborduurd.

De standaard van het 1e Regiment Huzaren komt sterk overeen met de cavaleriestandaard van het Franse Keizerlijke Leger uit 1804. Verder bevat de Nederlandse standaard aan de ene kant het wapen van de koning, terwijl daar bij de Franse standaard tekst staat.

Een ander verschil is dat aan de andere kant de tekst ‘Lodewijk Napoleon Koning van Holland bij het 1e Regiment’ staat. Op Franse vaandels en standaarden staat ‘het gebruikelijke ‘au’ of ‘aan het regiment’, ook bij garderegimenten.

Het Nationaal Militair Museum mag zich gelukkig prijzen met deze aanwinst omdat het hier een stuk betreft waarvan hoogstwaarschijnlijk nooit meer een tweede voorbeeld op de markt zal komen. Een verblijfplaats van ander exemplaar is namelijk niet bekend.

Tot slot is het stuk een mooie aanvulling op de zeer belangrijke bestaande vaandelcollectie van het museum, alsmede op de kleine maar eveneens belangrijke collectie uniformen- en uitrustingsstukken van het Koninklijke Hollandse Leger, en de literatuur en picturalia op dit gebied.

De standaard verdient het daarom om een plaats te krijgen in de vaste expositie, waarover uiteraard al is nagedacht. Maar eerst zal de standaard nadat deze zo meteen officieel is overhandigd voorzichtig uitgesteld, geconserveerd en nader bestudeerd worden.

Lodewijk Napoleon.
Schilderij Charles Hodges.
Rijksmuseum, Amsterdam

DE COÖRDINATOR VRIJWILLIGERS NMM STELT ZICH VOOR

DOOR DOUWE MINKEMA

Anders dan mijn naam doet vermoeden, kom ik niet uit het noorden van ons land, maar ben ik in Hilversum geboren, nu 63 jaar oud en getrouwd met Amanda en ik heb drie dochters, waaronder één stiefdochter.

Achtergrond

In mijn werkzame leven ben ik verkooptrainer, verkoopmanagement-trainer, directeur van een trainingsorganisatie, consultant strategie en topstructuur en firmant organisatieontwikkeling in een VOF geweest. Eén van mijn laatste wapenfeiten was het begeleiden van (een deel van) de fusie tussen Koninklijke Friesland Foods en Campina vooral op het gebied van bedrijfscultuur.

Om het wat rustiger aan te doen, heb ik mij bijna 4 jaar geleden uit de VOF laten uitkopen. Na een jaar be kroop mij steeds vaker het gevoel nergens meer bij te horen, terwijl de energie weer toenam. Daarom ben ik in december 2014 bij het NMM als vrijwilliger begonnen. Door lange afwezigheid van mijn voorganger ben ik door Hedwig Saam op 2 februari jl. gevraagd om de functie van tijdelijk vrijwilligerscoördinator op mij te nemen. Na een intern sollicitatieproces is mij een contract als vrijwilligerscoördinator aangeboden.

Het vrijwilligerskorps van het NMM

Het korps bestaat uit 200 ideëel gemotiveerde mensen, waarvan er dagelijks zo'n 25 als gastheer/-vrouw, rondleider, workshopbegeleider, museumdocent, activiteitenbegeleider,

publieksonderzoeker, KIC-er of in het depot werkzaam zijn. De keuze om met zoveel vrijwilligers te werken is een bewuste keuze geweest. Ik zie dagelijks dat de motivatie om de bezoekers een onvergetelijke dag te bezorgen ongekend hoog is. Ik weet ook zeker dat de hoge bezoekersaantallen voor een groot deel te danken zijn aan de gastvrijheid van onze vrijwilligers. Omdat we veel vrijwilligers hebben, kunnen we ook veel activiteiten en evenementen aanbieden.

Uitdagingen en speerpunten

Gastheerschap

Een Amerikaan die ik onlangs in het museum sprak (en die bijna alle militaire musea in de wereld had bezocht) zei tegen mij: "This is a world class museum" en hij doelde daarmee op de collectie en de manier van tentoonstellen. Met deze uitspraak legde hij tegelijkertijd een claim op het niveau van onze dienstverlening aan bezoekers. Want wat is dan 'world class' gastheerschap?

Werving en selectie

Op volle sterkte willen we ongeveer 225 vrijwilligers doen functioneren. Werving en selectie staan daarom al

een tijdje centraal als ook het zorgen voor een goede inpassing in het bestaande vrijwilligerskorps en de vaste organisatie.

Boeien en binden

Natuurlijk zijn we gebaat bij een gering verloop onder de vrijwilligers. Boeien en binden dus. Met een maandelijks nieuwsbrief, vrijwilligersbijeenkomsten, sociale evenementen, excursies, opleiding en training zijn we op de goede weg, maar er kan en moet nog veel meer gebeuren.

Eén team, één taak

Het vrijwilligerskorps is samengesteld uit verschillende soorten DNA: ex-MLMers, militairen en ex-militairen, mensen zonder militaire achtergrond, "groenen" en "blauwen". Ieder type met zijn eigen setje ongeschreven regels. Eén team, één taak is dan de uitdaging. En niet in termen van alle neuzen dezelfde kant op, want soms komt het gevaar van achteren.

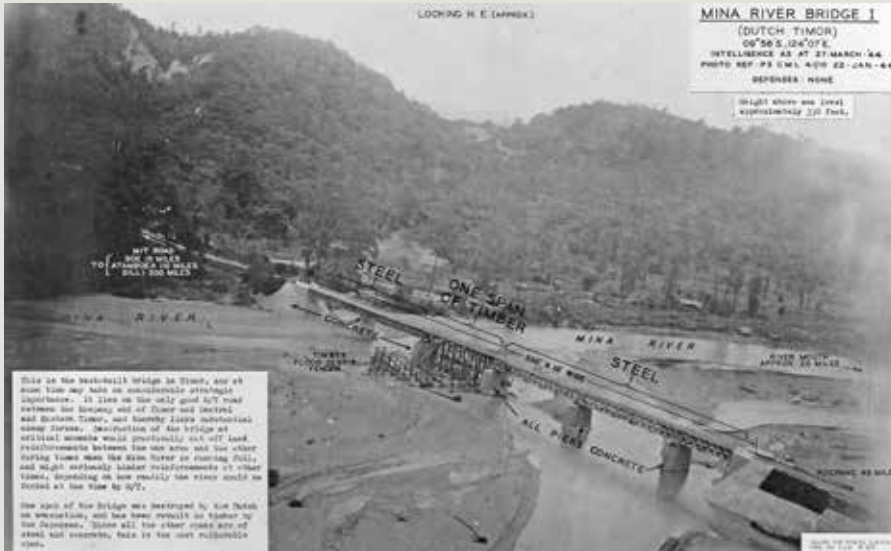
Integratie

De 'vaste' organisatie is het product van een fusie. Logisch dat er eerst naar elkaar werd gekeken voordat er ook aandacht was voor de vrijwilligers. We vinden elkaar gelukkig steeds beter en aardiger. Er is meer oog en aandacht voor de vrijwilligers dan voorheen. We zijn op de goede weg en er is er ook nog één te gaan. En ik? Ik ben blij en trots dat ik daaraan leiding kan en mag geven. Ik krijg er energie van en ik hoor weer bij een dynamische organisatie!

Soest, 21 augustus 2015

METALEN VOGELS ONDER DE TROPENZON DE INDISCHE MILITAIRE LUCHTVAART 1935-1945

DRS. W.J. BOGAARD¹

In oorlog

Door de steeds grotere oorlogsdreiging vond op 30 november 1941 de mobilisatie van de ml-kNIL plaats. Nauwelijks een week later volgde de Japanse aanval op Pearl Harbor. In navolging van de Verenigde Staten verklaarde ook Nederland de oorlog aan het Japanse keizerrijk. Voor de aanval op de Indische archipel beschikte Japan over 1.700 merendeels moderne vliegtuigen. De luchtvloot van de ml-kNIL bestond ondanks de forse expansie in de voorgaande jaren uit slechts 224 eerstelijnsvliegtuigen. Bovendien waren de in 1937 in dienst gestelde Glenn Martins ondertussen behoorlijk verouderd. Van deze geringe luchtvloot werd ook nog eens een fors deel, kort na het uitbreken van de oorlog conform internationale afspraken, ter versterking van de RAF naar Singapore gezonden. Het ging hierbij om drie afdelingen Glenn Martin-bommenwerpers en een afdeling Brewster-jachtvliegtuigen. De ondersteuning van de Britse luchtoperaties boven Singapore en Maleisië eindigde op 22 januari 1942. De ml-kNIL leed tijdens het combined-optreden forse verliezen. Er gingen niet minder dan zestien Glenn Martins en vijf Brewsters verloren.

Spoedig landden Japanse troepen ook in Maleisië en Borneo en barstte de strijd om de kolonie echt los. De situatie voor de geallieerden verslechterde razendsnel. Toch kon dankzij het moedige optreden van de vliegtuigbemanningen af en toe een succes worden geboekt. Zo stegen op Tweede Kerstdag 1941 zes Glenn

Oorlog in de Indische archipel

Met de sterke opkomst van Japan als militaire mogendheid na de Eerste Wereldoorlog en de meer dan gemiddelde 'belangstelling' van dit land voor de Indische oliebronnen werd besloten om de verdediging van Nederlands-Indië te versterken. De externe verdediging van het overzeese gebiedsdeel was van oudsher het domein van de marine. De modernisering en uitbreiding van de vloot nam echter jaren in beslag en was erg kostbaar. Een alternatief was de aanschaf van bommenwerpers, die goedkoper waren en sneller konden worden ingevoerd. Bovendien golden vliegtuigen als flexibeler inzetbaar. De keuze voor schepen of vliegtuigen bood het knil een uitgelezen mogelijkheid de concurrentie aan te gaan met de marine. Wanneer de Indische vliegdiens zou worden getransformeerd tot 'slagluchtmacht', kon het knil voortaan immers ook optreden tegen een agressor aan de buitengrenzen van de archipel en niet langer alleen op Java. Het Indische leger 'won' inderdaad de concurrentieslag van de marine waarna het Ministerie van Koloniën in 1936 het groene licht kreeg voor de aanschaf van 118 Glenn Martin 139-middelzware bommenwerpers. Daarnaast werden in 1940 92 Brewster Buffalo-jachtvliegtuigen, 24 Curtiss Interceptors en 20 Lockheed Lodestar transportvliegtuigen aangekocht. De la onderging hierdoor een ongekende uitbreiding, van amper 400 militairen in 1937 naar 2.600 in 1941. Voor de snelle expansie werd niet alleen nieuw beroepspersoneel aangetrokken, maar ook een groot aantal kort verband-vrijwilligers. Voorts zorgden particuliere initiatieven in de vorm van het Nederlands-Indisch Luchtvaart Fonds (nilf) en het Vrijwillig Vlieger Corps (vvc) er voor dat vrijwilligers tot sportvlieger konden worden opgeleid die in geval van oorlog snel konden worden klaargestoomd tot militair vlieger. De snelle expansie had ook organisatorische gevolgen. Op 30 maart 1939 promoveerde de la tot zelfstandig wapen: het Wapen der Militaire Luchtvaart van het knil (ml-kNIL).

¹ Dit artikel is gebaseerd op een lezing van Dr. Erwin van Loo van het NIMH gehouden tijdens de veteranendag ML-KNIL in mei 2014 op Vliegbasis Gilze-Rijen.

Martins op voor het bombarderen van Japanse schepen op de rede van Kuching. De missie verliep buitengewoon succesvol: met twee voltreffers werden een transportschip en een mijnenveger tot zinken gebracht. Het was echter een druppel op de gloeiende plaat en kon niet voorkomen dat de buitengewesten een voor een verloren gingen. Vanaf februari 1942 waren deze bijna geheel in Japanse handen gevallen en concentreerde de strijd zich rond Java. De ml-knil beschikte op dat moment nog slechts over zo'n honderd toestellen. Onvoldoende om het tij nog te kunnen keren, zeker nadat in de nacht van 28 februari op 1 maart een geallieerd vlootverband onder leiding van schout-bij-nacht Karel Doorman in de Javazee grotendeels tot zinken was gebracht. Kort daarop landden de eerste Japanse troepen op de noordkust van Java waarna op 7 maart de laatste operationele actie door de ml-knil werd uitgevoerd. Vier Brewsters, bestuurd door kapitein Jaap van Helsdingen, eerste luitenant Guus Deibel, vaandrig Jules Scheffer en sergeant Gerard Bruggink (een replica van dit toestel bevindt zich in het NMM), stegen op om bescherming te bieden aan knil-militairen bij Lembang. De vier gingen de confrontatie aan maar dolven, ondanks heldhaftig verzet, het onderspit. Van Helsdingen sneuvelde hierbij. Vanwege hun moedige krijgsverrichtingen kregen de drie overlevenden de Militaire Willems-Orde 4e Klasse (rmwo 4) toegekend. Van Helsdingen, die bij zijn laatste vlucht reeds rmwo 4 was, werd postuum bevorderd tot rmwo 3. Deze laatste gevechtsmissie staat daarom ook wel bekend als de "Riddervlucht".

Voortzetting van de strijd vanuit Australië

Een dag later, op 8 maart, capituleerde het knil. Rond de capitulatie zag een groep van bijna 1.100 man van het knil kans naar Australië te ontkomen. Een relatief groot percentage behoorde tot de ml. Omdat in 1942 een aanval op Australië zeker niet onwaarschijnlijk werd geacht, besloot men de eveneens geëvacueerde vliegscholen van de ml-knil en de mld naar Jackson in de Verenigde Staten te verplaatsen. Hier werden zij samengevoegd tot de Royal Netherlands Military Flying Training School (rnmfs). De rnmfs bleef actief tot februari 1944. Tientallen knil-militairen doorliepen in het zuiden van de Verenigde Staten hun vlieg- en gevechtstraining. Er werden niet alleen vliegers voor bommenwerpers en jachtvliegtuigen opgeleid, maar ook waarnemers, telegrafisten, luchtschutters, evenals specialisten op het gebied van vliegtuigmotoren, communicatie, inlichtingen, foto-interpretatie en meteorologie. Veruit de meesten keerden na hun opleiding terug naar Australië en gingen vervolgens deelnemen aan de luchtstrijd boven Zuidoost-Azië. Een kleiner percentage trok naar Groot-Brittannië om te worden ingezet boven Europa.

Het reeds opgeleide personeel dat uit Indië had kunnen ontkomen, was ondertussen samengebracht in het in april 1942 opgerichte 18 Squadron dat met b-25 Mitchells werd uitgerust. De eerste maanden verliepen niet vlekkeloos als gevolg van een gebrek aan personeel, materieel en faciliteiten. Pas in het najaar

van 1942 kwam verbetering in de materiële situatie door de levering van achttien nieuwe Mitchells, terwijl het personeelsprobleem grotendeels werd opgelost door de plaatsing van militairen van de Royal Australian Air Force (raaf) bij het Nederlandse squadron. Dit liet overigens onverlet dat juist tijdens de moeizame beginfase een fors succes werd geboekt. Op 5 juni 1942 wist namelijk Luitenant Guus Winckel met zijn bemanning een Japanse onderzeeër tot zinken te brengen. De taken die de Nederlands-Indische eenheid kreeg opgedragen bestonden uit het uitvoeren van verkenningen in de wateren ten noordwesten van Australië, het uitvoeren van bombardementen op vliegvelden en militaire installaties, het aanvallen van schepen, het uitvoeren van speciale opdrachten ten behoeve van inlichtingengroepen in Nieuw-Guinea en propagandavluchten boven Java. Het operatiegebied strekte zich, afhankelijk van het type Mitchell waarmee werd geopereerd en de meegevoerde bommenlast, uit tot maximaal 1.600 kilometer vanaf Noord-Australië. Hierdoor kwamen juist enkele eilanden van de Indische archipel binnen het bereik van de bommenwerpers. In totaal werden gedurende twee en een half jaar 2.091 gevechtsopdrachten uitgevoerd.

Aanvankelijk waren de resultaten teleurstellend, zeker in de ogen van de Australische stafofficieren. In oktober 1943 bijvoorbeeld, kraakte air vice marshal Adrian Cole, de commandant van North-Western Area Command harde noten over het functioneren van het 18 Squadron. Niet alleen zou het moreel onder het vereiste niveau zijn, ook de gevechtsgereedheid was volgens Cole onder de maat. Dergelijke negatieve beoordelingen waren vooral het gevolg van de onbekendheid van de Australische leiding met de mogelijkheden en vooral beperkingen van de Mitchell, waarmee alleen de Nederlanders in Noord-Australië vlogen. Het meningsverschil over de optimale inzet werd nog versterkt door taalproblemen en de moeizame verhouding tussen de commandant, majoor B.J. Fiedeldij en zijn Australische superieuren. Forse verliezen waren het resultaat. In de eerste zes maanden van de operaties

verloor het squadron 31 man en negen toestellen. Vanaf 1944 ging het beter. Dit was onder meer een gevolg van een veranderende taakstelling. Doordat in Nieuw-Guinea de frontlijn steeds verder naar het noorden opschoof, ging het 18 Squadron zich nu namelijk meer en meer toeleggen op het uitvoeren van gewapende verkenningen. De gevechtsgereedheid was in deze periode hoog. Zo voerde het squadron alleen al in juni 1944 in totaal 153 sorties uit. Op diverse van deze offensieve patrouilles boven zee werden Japanse schepen ontdekt en aangevallen. In 1944 waren dit er zo'n honderd. Tweemaal zoveel als het jaar ervoor. De meest succesvolle operatie vond plaats op 6 april 1945 toen de Japanse kruiser Isuzu zo zwaar werd beschadigd door enkele Nederlandse Mitchells, dat hij vervolgens eenvoudig tot zinken kon worden gebracht door Amerikaanse onderzeeboten.

Het 18 Squadron was niet de enige Nederlands-Indische eenheid die het opnam tegen de Japanners. Eind 1943 vond de oprichting plaats van het 120 Squadron dat met p-40 Kittyhawk-jachtvliegtuigen werd uitgerust en onder commando kwam te staan van majoor Hans Maurenbrecher. Medio 1944 ging de eenheid opereren vanaf Merauke in het onbezette deel van Nieuw-Guinea. De eenheid kreeg tot taak de Torres Straat te vrijwaren van Japanse scheepvaart, het onderscheppen van vliegtuigen, het bombarderen van gronddoelen en het uitvoeren van verkenningen. Erg veel had het squadron aanvankelijk niet te doen omdat de frontlijn zich steeds meer naar het noordwesten verplaatste. In de laatste oorlogsperiode werden Maurenbrecher en zijn mannen verplaatst naar Biak, een eiland in de Geelvinkbaai in het noorden van Nieuw-Guinea. Hier kon het squadron zich wel verdienstelijk maken.

De jarenlange oorlogsinzet ging gepaard met grote offers. Het 18 squadron verloor 95 man: 79 Nederlanders en 16 Australiërs. Van het 120 Squadron sneuvelden 14 man. Ten slotte lieten tijdens de opleidingen op de rnmfs ook nog eens 26 man het leven.

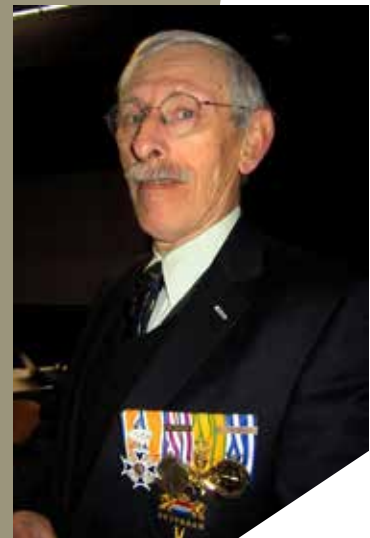
IN MEMORIAM

MR. C.G. (GIJS) SCHOLTENS (1946-2015)

jarenlange strijd tegen darmkanker, aanvankelijk zo succesvol, heeft hij uiteindelijk toch verloren. Onder grote belangstelling van honderden familieleden, vrienden en bekenden is in een zeer persoonlijke dienst afscheid van hem genomen.

Gijs Scholtens was geboren in Groningen en de jongste zoon van de familie. Zijn vader leidde de boekhandel Scholtens, de grootste van het noorden. Gijs mocht zijn verdere toekomst zelf kiezen en koos voor een studie Rechten aan de Universiteit van Leiden. Hij deed dat hardwerkend, maar ook met aandacht voor de sociale aspecten, zoals het lidmaatschap van Minerva.

Na zijn studie ging hij in 1970 aan de slag bij Nauta Lambert Blusse, later Nauta Dutilh te Rotterdam. Hij specialiseerde zich in een nieuwe discipline, arbeidsrecht. En met verve! Mede door zijn toedoen ontstond er later een Vereniging van Rotterdamse Arbeidsrechtadvocaten die vijfjaarlijks de prestigieuze Scholtens onderscheiding (de zgn. Gijs prijs) uitreikt aan een advocaat met bijzondere verdiensten op dit terrein. (Zie ook: Elsevier nr. 30, 25 juli 2015, Mr G.C. Scholtens (1946-2015) Veldheer van het arbeidsrecht, www.elsevier.nl)

Gijs Scholtens heeft zijn leven lang een bijzondere belangstelling gehad voor alles wat met de krijgsmacht te maken had. Hij was vanwege broederdienst vrijgesteld van de dienstplicht, maar dat compenseerde hij op alternatieve wijze. In zijn studententijd werd hij praeses van "De Leidsche Studentenvereniging tot Vrijwillige oefening van den Wapenhandel Pro Patria". Uit die tijd kwamen ook de contacten voort met het regiment Grenadiers en Jagers. Maar hij verdiepte zich ook in strategie. Zo werd hij getroffen door Sun Tzu in "De kunst van het oorlogvoeren". Op persoonlijke titel heeft hij hiervan een bewerking uitgegeven voor juristen (Sun Tzu's Krijgskunst voor Advocaten, 2005). Ook in zijn dagelijkse doen speelden discipline, orde en regelmaat een belangrijke rol. Een rol die hij ook overbracht naar zijn stagiaires, die wel waarderend als zijn soldaten werden aangeduid.

In 2003 werd hij voorzitter van de Vrienden van het Legermuseum. Hij zette zich met visie, energie en doortastendheid in voor deze vriendenstichting en dit museum. Hij bracht bekenden en vrienden naar het Legermuseum, leidde hen zelf rond en maakt hen na afloop vriend. Maar hij hield ook een open oog voor de toekomst, waarin musea moesten worden samengevoegd en verplaatst. Hij is vroeg begonnen daar aandacht en steun voor te krijgen. Toen hij in 2013 zijn voorzitterschap overdroeg aan zijn opvolger, was veel van dit goede voorbereidende werk een grote steun voor de oprichting van de nieuwe Vriendenstichting van het Nationaal Militair Museum te Soest.

Na zijn pensionering in 2005 heeft Gijs zijn militaire band een geheel nieuwe dimensie gegeven. Hij trad toe als reserveofficier CIMIC (civiel militaire samenwerking) tot de krijgsmacht. Hij werd snel bevorderd tot majoor, en later tot luitenant-kolonel. Hij is in 2007 en 2008 tweemaal uitgezonden naar Afghanistan om in het Provinciale Reconstructie Team als jurist bij te dragen aan de wederopbouw van Uruzgan. Zijn ervaringen heeft hij opgetekend in zijn boek "Taskforce Uruzgan, op zoek naar het recht", uitgegeven in 2007. Ook heeft hij vele lezingen gehouden en enkele bijzondere voorwerpen aan het Legermuseum geschonken.

Gijs Scholtens: een bijzonder gewaardeerd jurist, een officier met een heel bijzondere carrière en inbreng en een buitengewoon vriendelijk mens. Voor onze musea was hij een echte vriend. Wij zijn hem dankbaar voor zijn onvermoeibare betrokkenheid en inzet, zijn aanstekelijke optimisme en zijn hartelijkheid. Gijs, je bent een vriend voor altijd!

Voedseldropping uit
Amerikaans bommenwerper.

HERDENKING OPERATIE MANNA/CHOWHOUND

In 1945 spraken de geallieerden en Duitsers maandenlang over voedseldroppings voor de bevolking van West Nederland. Uiteindelijk werd op 29 april in Achterveld een akkoord gesloten. Geallieerde bommenwerpers mochten op geringe hoogte voedsel en noodrantsoenen afwerpen. Er waren maar liefst 30 Engelse squadrons en 11 Bomb Groups van de Amerikanen naast andere, betrokken bij de operatie.

Nog op de dag dat het akkoord gesloten werd, wierpen 242 zware Lancaster bommenwerpers van de RAF in totaal 535 ton voedsel af, bij vliegveld Waalhaven en bij Terbregge, beide in Rotterdam. De bevolking van Rotterdam had het meest te lijden, daarom werd voor die stad gekozen. In totaal zou bij Rotterdam meer dan 3000 ton aan voedsel worden afgeworpen.

In de tussentijd moest ook de 8th Airforce van de USAAF in actie komen. Door slecht weer echter, konden zij pas later aan de operatie meedoen, die zij Operation Chowhound noemden. Op 1 mei 1945 stegen meer dan 400 Amerikaanse B-17 bommenwerpers op van Engeland richting Nederland. De Amerikanen en de Britten werkten nauw samen. Er werden 11 droppingszones ingesteld. De zones voor de RAF waren: Valkenburg, Duindigt, Ypenburg, Terbregge, Park De Twee Heuvels en Gouda. De USAAF had de volgende zones: Luchthaven Schiphol, Vogelenzang, Bergen, Hilversum en Utrecht.

22

Eenmaal afgeworpen wordt
het voedsel op de grond
verzameld en gesorteerd.

Van Duitse zijde nam de legerleiding het zekere voor het onzekere. In het geheim werd FLAK-afweergeschut bij elkaar gezet, klaar om te worden ingezet, voor het geval parachutisten uit de geallieerde toestellen zouden springen. De Duitse Sicherheitsdienst controleerde steekproefsgewijs de inhoud van de pakketten, om zeker te zijn dat er etenswaar in de pakketten zat.

Met alleen voedseldroppings was men er niet, want men had bijvoorbeeld in de bij Rotterdam gelegen dropzone Terbregge al 4000 man nodig om de voedselpakketten van de velden af te halen. Er waren niet voldoende vervoermiddelen beschikbaar om voor transport en distributie, dus er werden veel mensen ingezet. Daarom werden onder andere leden van de Luchtbeschermingsdienst, naast grote groepen vrijwilligers ingezet.

Na acht dagen kon de operatie worden beëindigd. De ergste nood was gelenigd, ook omdat inmiddels veel voedsel, onder andere broodmeel uit Zweden per schip kon worden aangevoerd. Gedurende Operatie Manna/Chowhound werd meer dan 11.000 ton aan goederen afgeworpen boven bezet Nederlands gebied. Bomber Command voerde 3100 sorties uit en de USAAF 2200 sorties.

Het beladen van voedsel bestemd voor Nederland.

Op zaterdag 2 mei jl. is op de geluidswal in Nieuw Terbregge Operatie Manna/Chowhound op feestelijke wijze herdacht. LtCdr RN (Rtd) Angus Geddes, de kleinzoon van de organisator van de voedseldroppings, de Rotterdamse burgemeester Aboutaleb en Commissaris van de Koning in Zuid-Holland Smits waren aanwezig. Angus Geddes sprak: 'Ik herinner me als kind dat mijn vader enkele weken na VE Day op verlof thuiskwam uit Duitsland. Hij vertelde mijn zus en

mij wat er boven Nederland was gebeurd en hoe de vliegtuigen dit keer reddende engelen waren geweest in plaats van vogels van de dood.' De aanwezigen hoorden de Commandant Luchtstrijdkrachten luitenant-generaal Alexander Schnitger vertellen over zijn ouders, die als inwoner van Rotterdam de voedseldroppings hadden meegemaakt. Verder merkte Schnitger op dat humanitaire hulp aan burgers tegenwoordig tot het vaste takenpakket van de Koninklijke Luchtmacht hoort.

Genodigden bij de herdenking 2 mei 2015.

Nieuwe vrienden

F. Braaksma
P.J.J. Gozeling
S. Gooszens
S. Goedhart
J. Groenestein
C. Groenestein-Gilles
T. Iseger
M.H. Maas
W. Van Zeeland
A. Kamsteeg
P. Van Scharrenburg
A. Beer, de
J.W. Bomhof
B. Zomerveld
J. Bergers
M. Nap
I. De Neef
G. Sterken
O. Schulski

Ook vriend worden?

Zie www.vriendennmm.nl

Uw vienschap wordt beloond
met dit magazine en gratis toegang
tot ons museum en uitnodigingen
voor vriendendagen en vernissages.

Vergeet uw museum niet
IBAN NL72 INGB 0000 227 450
BIC: INGB NL 2a

Colofon

Magazine verschijnt 3 maal per jaar

Redactie

Erwin Vonk
Willem Bogaard
Stefan Willems
Sven Maaskant
Ruud Koot (eindredactie)

Vormgeving

Elco Roest, Nivo
in samenwerking met Fabrique

Drukwerk

Nivo, Delfgauw

Uitgever

Stichting Vrienden van het
Nationaal Militair Museum

Secretariaat

Stichting Vrienden NMM
Postbus 6, 3760 AA Soest
Tel: (085) 0036013
e-mail: secretariaatvrienden@nmm.nl
website www.vriendennmm.nl

webmaster

Jeroen Klaphake